

EL MÓN D'AHIR DE JOAN ESTELRICH.
DIETARIS, CULTURA I ACCIÓ POLÍTICA

SÍLVIA COLL-VINENT

Universitat Ramon Llull, Facultat de Filosofia

scollvinent@filosofia.url.edu

Organitzada per la Càtedra Josep Pla de la Universitat de Girona, amb el suport de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes, del Departament de Filologia i Comunicació, i del Ministeri d'Economia i Competitivitat, la jornada «El món dahir de Joan Estelrich. Dietaris, cultura i acció política» (Girona, 25 d'abril de 2014) és el tercera trobada acadèmica que s'organitza al voltant d'aquest assagista (Felanitx, 1896 - París, 1958), prolífic i infatigable, que va esmerçar els millors anys de la vida a dinamitzar les empreses culturals de Francesc Cambó. La primera jornada va tenir lloc a Ciutat de Mallorca, amb motiu del centenari del seu naixement (POMAR 1997),¹ i la segona, a la mateixa ciutat, arran dels cinquanta anys del seu traspàs (GARCÍAS SALVÀ 2010).² En totes dues ocasions, la trajectòria de l'intel·lectual hi fou analitzada des dels múltiples camps en què va intervenir: el periodisme, l'acció política, l'acció cultural i nacionalista, la diplomàcia i les relacions amb la cultura europea, la direcció de la Fundació Bernat Metge, sense bandejar la seva feina com a propagandista del règim franquista a França i a Anglaterra. En el procés de recuperació d'Estelrich s'ha avançat substancialment en el coneixement del personatge gràcies al fet de comptar amb l'immens arxiu personal que constitueix el Fons Joan Esterlich de la Biblioteca de Catalunya, curosament administrat per Manuel Jorba i ara pràcticament acabat d'inventariar (JORBA 2010), i també gràcies a la publicació dels *Dietaris* (ESTELRICH 2012), que ha esperonat encara més la curiositat envers l'intel·lectual fins al punt de motivar l'organització d'aquesta tercera trobada acadèmica, tal com explicità Xavier Pla en l'obertura de la jornada.

La sessió del matí s'inicià amb l'escriptor mallorquí Valentí Puig, que llegí la ponència «Capital intel·lectual de Joan Estelrich». Per damunt de la influència reconeguda d'Eugeni d'Ors com a *maître à penser*, Puig destacà el mestratge de

1. El volum miscel·lani resultant recull aportacions de Miquel Batllori, Montserrat Corretger, Isabel Graña, Francesc Lladó, Albert Manent, Andreu Manresa, Mariantònia Manresa, Joan March, Josep Massot, Jaume Medina, Josep Melià, Isabel Peñarubia, Joan Perucho, Damià Pons, Francesc Riera i Miquel Roca.

2. Les Actes inclouen aportacions de Carles Cabrera, Silvia Coll-Vinent, Arnau González Vialta, Isabel Graña, Francesc Guardans, Manuel Jorba, Francesc Lladó, Andreu Manresa, Antoni Marimon, Josep Massot, Jesús Revelles, Borja de Riquer i Karme.

Miquel dels Sants Oliver, de qui, no pas per atzar, Estelrich s'ocupà de l'edició de l'obra mentre treballava per a l'editor Gustau Gili. Estelrich assimilà del lúcid periodista mallorquí el concepte de *tradicció*, entesa com a voluntat de reviuere el passat i de construir el futur des de la continuïtat amb el passat, i com a instint insubornable oposat a l'anarquia i a la decadència. Puig incidí en el glamur que envoltà la vida de l'intel·lectual, com a membre actiu i reconegut de l'elit cosmopolita d'entreguerres, i que es traslluïa en el domini de la conversa, l'erotisme a la D'Annunzio i l'exuberància dispersiva, tot i remarcar que la fe de l'intel·lectual en els ideals de la vella Europa es veié enterbolida per les temptacions totalitaristes —esmentà en aquest sentit l'impacte que li va significar la lectura de *Le jeune européen* (1927), de Pierre Drieu La Rochelle— i les contradiccions brutals dels anys 30.

Sílvia Coll-Vinent resumí les lectures europees del jove Estelrich a través dels dietaris, publicats i inèdits, de 1918 i 1919. Els dietaris il·luminen l'itinerari espiritualista i expliquen la formació autodidacta de l'escriptor, el distanciament d'Eugeni d'Ors, amb qui va acabar trencant relacions, i la incorporació d'Estelrich al catalanisme entès com a compromís polític i cultural. La crisi espiritual i religiosa s'hi testimonia a través de les lectures que el van absorbir aleshores, sobretot les de Kierkegaard i Leopardi —interpretats en clau melancòlica i sobretot autobiogràfica— i de Goethe —de qui proposà de traduir al català *Les afinitats electives*. Als dietaris s'apunten igualment els primers passos de l'home d'acció que destacaria en el camp de la internacionalització de la cultura catalana i en el de la divulgació de la cultura clàssica entre la burgesia. Dins el nou humanisme promogut per Estelrich, Antoni Martí Monterde se centrà en *Fènix o l'esperit de renaixença* (1934), per contextualitzar-lo en el marc intel·lectual i cultural europeu i en ple auge del nazisme a Alemanya. Tot i que Estelrich no esmenta Ernst Robert Curtius en cap moment, Martí Monterde defensà la inspiració de l'epíleg de *Deutscher Geist in Gefahr* [L'esperit alemany en perill] (1932) —un pamflet sobre la crisi del nou humanisme— sobre el text català, i n'interpretà el significat contrastant-ho amb les idees contrarevolucionàries de Curtius i de Charles Maurras. *Fènix o l'esperit de renaixença* es podria considerar, segons Martí Monterde, com una reescriptura del pamflet de Curtius en clau catalana, i Estelrich, un Curtius menor amb una funció major a Catalunya, com a representant de la Revolució Conservadora emmarcada en la tradició filològica i humanística.

Josefina Salord explorà les relacions i actuacions menorquines de Joan Estelrich —que s'estenen des dels seus anys de formació a l'Institut de Maó i que travessen tota la seva trajectòria intel·lectual i política— mitjançant una nombrosa correspondència mantinguda amb trenta corresponents, entre els quals destacà Francesc Camps i Mercadal (Francesc d'Albranca), el metge i folklorista menorquí que influí en el desvetllament espiritual i catalanista d'Estelrich; Josep M. Ruiz Manent (fill gran d'Àngel Ruiz i Pablo), l'home que el posà en contacte amb Francesc Cambó, el 1917, i que actuà, juntament amb Estelrich, com a ambaixador cultural de Menorca al Principat; i Marçal Pascuchi, amb qui Estelrich tingué

una productiva relació durant els anys 20 i començament dels 30, i qui el rellevà en els estudis sobre el metge i erudit menorquí afrancesat Josep Miquel Guàrdia. Jesús Revelles, amb la comunicació «Missió catalana a Portugal: Joan Estelrich, 1921», contextualitzà el primer viatge d'Estelrich a Portugal el 1919, «acompanyant el Sr. Eugeni d'Ors», en el marc de l'estratègia d'internacionalització d'Expansió Catalana, i analitzà una segona estada l'octubre de 1921 com a membre de la delegació de l'Exposició d'Art Català a Lisboa, en què pronuncià, en portuguès, una conferència sobre Maragall i l'iberisme.

En la sessió de la tarda, Andreu Manresa comentà la hiperactivitat del professional de la cultura, reivindicà el caràcter de biografia coral de la seva obra, i agraià la presència a la jornada de la filla de Joan Estelrich i Paulina Pi de la Serra, M. Helena Feliu. Jordi Amat se centrà en les col·laboracions d'Estelrich a la revista *Destino*, a partir de març de 1946, quan Ignasi Agustí n'era director. Amat qualificà els anys 1944-1946 de marcats per una certa angoixa i incertesa, viscuts de ben a prop pel periodista mallorquí com a intel·lectual favorable al règim. Glossà alguns articles del 1946 i destacà la lucidesa de la reflexió sobre un passat europeu de tradició humanista —liquidat per la Primera Guerra Mundial, per l'ascens dels totalitarismes, per la Guerra Civil Espanyola i per la Segona Guerra Mundial—, una reflexió postulada des de la visió d'un europeista convençut i frustrat que combregà obsessivament amb l'ideal paneuropeista, tal com quedà palès en alguns dels articles aplegats posteriorment en el volum *Las profecías se cumplen* (1948). Arnau González Vilalta analitzà l'activitat del polític durant els anys 30, com a diputat a Corts per Girona, com a catalanista conservador durant la Guerra Civil, i com un dels joves valors amb qui confià Cambó per reconstruir la Lliga arran del canvi de règim el 1931. A partir dels dietaris de 1935, mostrà el desig d'Estelrich d'unir tots els sectors catalanistes en una única formació, i a partir dels inèdits de 1939, il·lustrà les decisions preses en el context de la Guerra Civil, i la incomoditat provocada per les contradiccions viscudes com a intel·lectual a sou, tothora condicionat pel *dictum* del seu mecenes.

Finalment, Manuel Jorba resumí el contingut dels dietaris inèdits, que cobreixen els períodes de l'1 de gener de 1918 al 5 de maig; del 12 de novembre de 1918 al 18 de juny de 1919 (en aquesta data l'autor indica que escriu a part el dietari corresponent al viatge a Portugal), continua el 7 de juliol de 1919 fins al 17 d'agost, i hi ha anotacions esparses alguns dies de novembre de 1919; del 15 de gener de 1920 i del 21 i del 24 de maig de 1920; del 31 d'agost de 1939 al 21 d'octubre; del 14 al 30 de setembre de 1946; de l'1 al 10 de novembre del mateix 1946; del 30 d'agost al 7 de setembre de 1947; del 16 al 24 d'octubre de 1947 i del 27 de desembre de 1947 al 4 de gener de 1948. Jorba mostrà les oscil·lacions del dietari entre la vida íntima, la reflexió moral i sentimental, i la narració de l'activitat professional dins el context polític i cultural, i incidí especialment en les relacions entre Estelrich i Eugeni d'Ors i el distanciament progressiu, personal però també col·lectiu, amb el mestre; documentà, entre altres, les primeres relacions amb Josep Pla i les cordials relacions amb Josep M. Capdevila, i explicà el

pas d'Estelrich de treballador de la casa Gili a servidor de les plataformes cambonianes d'internacionalització de la cultura catalana.

Totes les comunicacions són ara accessibles des del portal de la Universitat de Girona: <http://diobma.udg.edu/handle/10256.1/3419>, i està previst que siguin editades, per les Publicacions de la Universitat de València, el 2015.

BIBLIOGRAFIA

- ESTELRICH (2012): Joan Estelrich, *Dietaris*, Manuel Jorba (ed.), Barcelona, Quaderns Crema.
- GARCÍAS SALVÀ *et al.* (2010): Maties Garcías Salvà, *Actes de les jornades d'estudi sobre Joan Estelrich (Palma - Felanitx, 17, 18 i 24 d'octubre de 2008)*, Consell Insular de Mallorca – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- JORBA (2010): Manuel Jorba, «Un arxiu per a unes memòries: el fons Joan Estelrich de la Biblioteca de Catalunya», dins GARCÍAS SALVÀ *et al.*
- POMAR (1997): Jaume Pomar (ed.), *Miscel·lània Joan Estelrich*, Palma de Mallorca: El Tall.
- PONS (2014): Damià Pons Pons, «Joan Estelrich. *Dietaris*, ed. de Manuel Jorba (Barcelona, Quaderns Crema, 2012)», *Llengua & Literatura*, 24, ps. 249-257.